

BO'LAJAK MUSIQA O'QITUVCHISINING ETNOPEdagogIK MADANIYATINING O'QUV-METODIK FAOLIYATGA DOIR KOMPONENTI

Muallif: To'xtasinov Abror Rustamovich ¹

Affilyatsiya: Namangan davlat universiteti tayanch doktoranti ¹

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14468392>

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada bo'lajak musiqa o'qituvchisining etnopedagogik madaniyatining o'quv-metodik faoliyatga doir komponenti masalalari tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: musiqa, o'qituvchi, etnopedagogik madaniyat, metodika, komponent, madaniyat, uzluksizlik, muntazamlilik.

Bo'lajak musiqa o'qituvchisining etnopedagogik madaniyatining shakl, mazmun, vosita va usullarni mantiqiy ketma-ketlikda qo'llashni ifodalaydigan tushuncha [1] sifatida berilgan tarifidan kelib chiqib qaralganda, uning pog'onaviylik xususiyati, tizimning jarayonni to'liq qamrab olishi, asosida talabalarning etnopedagogik madaniyati yuzasidan axborotlar bilan ishlash kompetentsiyasini rivojlantirishga imkoniyat yaratishi ko'rsatildi. Ma'lumki har qanday ko'nikmalar unga imkon beruvchi sharoitdagina shakllanadi. Kompetentsiyalarni shakllantiruvchi va uni mustahkam ko'rinishga olib keluvchi omil bu – tayanch kompetentsiyalarni takomillashtirish jarayonining uzluksiz, tizimli tashkil etilishi hisoblanadi. Bu muntazamlilikni, davomiylikni anglatib, etnopedagogik madaniyatni takomillashtirishda ta'lim va tarbiya jarayonining bir butunligini, ko'zlangan maqsadlar sari ketma-ketlikni, muntazamlilikni ta'minlashga xizmat qiladi [3].

Modelning muhim tarkibiy birligi bo'lajak musiqa o'qituvchisining etnopedagogik madaniyatini takomillashtirish metodikasiga qaratilgan o'qitish usullari to'plamidir. Pedagogika fanida “ta'lim usuli” tushunchasiga turli xil ta'riflar berilgan, ammo ko'pchilik tadqiqotchilar o'z ta'riflarida ta'lim faoliyatini tashkil etish usuli sifatida tushunishdan boshlaydilar. O'qitish metodini ta'lim muammolarini hal etishga qaratilgan o'qituvchi va talabalarning birgalikdagi faoliyatining tartiblangan usuli sifatida talqin qilish maqsadga muvofiq. O'qitish usullarini tanlashda uning maqsadi va mazmunini o'zlashtirish yo'li va prognoz qilinayotgan jarayon sub'ektlarining o'zaro ta'sir xarakterini boshqaradi. Bo'lajak musiqa o'qituvchisining etnopedagogik madaniyatini takomillashtirishni paydo bo'lgan hodisa sifatida tushunib, o'qitish usullari, bir tomondan, talabalarda mavjud bo'lgan umumkasbiy, etnopedagogik va maxsus xarakterdagi bilim, ko'nikma va ko'nikmalarning funksional imkoniyatlarini rag'batlantirishga qaratilgan bo'lib, yangilarini olish va ularni amaliyotda qo'llashni osonlashtiradi. Shunday qilib, oliy ta'limda an'anaviy o'qitish usullari (tushuntirish va

illyustrativ, reproduktiv, muammoli taqdimot, qisman izlash, tadqiqot), kontekstli ta'lim usullari (ishbilarmonlik, aholining etno tarkibi, xususiyatlari, urf-odat va an'analari, loyiha usuli) va musiqa pedagogikasi usullarini (o'qitish usullari, ijodiy topshiriqlar, musiqa haqida mulohaza yuritish, musiqa asarini tahlil qilishning pedagogik asoslari usuli, ijro etish metodlari, musiqiy savodxonligi usullari, tinglab kuylash, tinglab topish va boshqalar).

Bo'lajak musiqa o'qituvchisining etnopedagogik madaniyati murakkab, ko'p o'lchovli, dinamik tizim bo'lib, uning o'ziga xos xususiyati umuminsoniy, ya'ni umuman musiqa ta'limi bakalavriat ta'limi yo'nalishi talabasining etnopedagogik madaniyati va bo'lajak musiqa o'qituvchisining pedagogik faoliyatining musiqiy tomoni bilan bog'liq bo'lgan o'ziga xos organik birikmasi bilan belgilandi. Tadqiqot jarayonida takomillashtirilgan model bo'lajak musiqa o'qituvchisining etnopedagogik madaniyatining asosiy tarkibiy qismlari etnopedagogik ong, etnopedagogik fikrlash va etnopedagogik faoliyati asosi sifatida asoslandi. Ular gumanistik, shaxsiy, epistemologik, amaliy va baholovchi funktsional komponentlar tufayli rivojlanishi aniqlandi.

Bo'lajak musiqa o'qituvchisining etnopedagogik madaniyatini takomillashtirish metodikasi, uning rivojlanishining uch darajasi (yuqori, o'rta, past) bilan belgilandi. Ushbu darajalarning har birining mazmuni musiqa o'qituvchisining etnopedagogik madaniyati tarkibiy qismlari (etnopedagogik ong, etnopedagogik fikrlash, etnopedagogik faoliyat) ning takomillashtirishga bog'liq. Bo'lajak musiqa o'qituvchilarining etnopedagogik madaniyatini takomillashtirish mezonlari – bu o'zbek xalq musiqa pedagogikasiga qiziqish borligi, bo'lajak musiqa o'qituvchilarining o'zbek xalq musiqasi asarlariga hissiy sezgirligi, folklor manbalarini o'rganishga bo'lgan e'tiyoj haqida gapirishga imkon beradigan xususiyatdir; xabardorlik-shaxsning etnik kelib chiqishi to'g'risida xabardorlik darajasi, o'zbek xalq pedagogikasining tarbiyaviy mohiyatini tushunish; fikrlash yo'nalishi-etnopedagogik bilimlar darajasining xarakteristikasi, shaxsiy pozitsiyalarini saqlab qolish va amalga oshirish qobiliyati, bo'lajak musiqa o'qituvchisining ijodiy qobiliyatlari; faollashtirish – mintaqaviy etnopedagogik madaniyati va umuman o'zbek xalq pedagogikasi asarlariga murojaat qilish chastotasining tavsifi, shuningdek, mustaqil etnopedagogik faoliyat ko'nikmalarini shakllantirish darajasi bilan bog'liqligi aniqlandi. Bo'lajak musiqa o'qituvchisining etnopedagogik madaniyatini takomillashtirish metodikasi samaradorligi quyidagi shartlar bilan ta'minlandi: fanlararo integratsiya tamoyilini amalga oshirish; shaxsga yo'naltirilgan pedagogik vaziyatlardan foydalangan 'olda etnopedagogik tarkib materialida talabalarning shaxsiy ma'nolarini aktuallashtirish; musiqa ta'limi bakalavriat ta'lim yo'nalishi talabalarining nazariy va amaliy tayyorgarligi o'rtasidagi munosabatlarga rioya qilish; xalq musiqiy va pedagogik an'analarning mintaqaviy o'ziga xos xususiyatlaridan foydalanish shular jumlasidandir [2].

Bo'lajak musiqa o'qituvchilarining cholg'u va ijrochilik mashg'ulotlari jarayonida kasbiy madaniyatini shakllantirishning boshlang'ich holati va dinamikasini diagnostika qilish uchun talabalarning kasbiy madaniyati tarkibiy qismlarining shakllanishini har tomonlama baholashni ta'minlaydigan diagnostika to'plami yaratildi.

Bo'lajak musiqa o'qituvchisining etnopedagogik madaniyatini rivojlantirish yuzasidan ayrim xulosalarni bayon etamiz:

bo'lajak musiqa o'qituvchilarining etnopedagogik madaniyatini takomillashtirish metodikasi uchun ijrochilik mashg'ulotlari ushbu jarayonning sabab-oqibat munosabatlarini aks ettiruvchi tarkibiy va funksional modelni ishlab chiqishni belgiladi;

model maqsadining mantiqiy asosi ijtimoiy faol, yuqori professional, ijodiy yo'naltirilgan bo'lajak musiqa o'qituvchisini tayyorlashning ijtimoiy buyurtmasi va bu tartibning umumlashtirilgan semantik xarakteristikasi bakalavriat talabasining kasbiy va etnopedagogik madaniyati bo'lib, u qiymatga yo'naltirilgan, ijodiy, samarali kasbiy va pedagogik faoliyatga bog'liq;

modellashtirilgan jarayonning maqsadga muvofiqligi va samaradorligi model bloklari o'rtasida - taxminiy - maqsadli, nazariy - uslubiy, pedagogik shartlar, mazmun - protsessual va mezon-baholash munosabatlarining mavjudligi bilan belgilandi;

bo'lajak musiqa o'qituvchilarining etnopedagogik madaniyatini takomillashtirish metodikasi talabalarning ijrochilik hamda musiqiy-nazariy savodxonligi mashg'ulotlarining saviyasidan foydalanish ushbu jarayonning sabab-oqibat munosabatlarini aks ettiruvchi tarkibiy va funksional modelni ishlab chiqishni belgilaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

Panjiyev Q.B. O'zbek xalq qo'shiqlari vositasida bo'lajak musiqa o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish.

Prigov N. I. Izbranniye pedagogicheskiye sochineniya. M. 1985.

Ploxova M. G. Istoriya pedagogiki: uchebnoye posobiye. M. 1998.

Petrushin. V. I. Muzikalnaya psixologiya. Moskva 1994. St. 304.

Rajabov I. Maqomlar masalasiga doir. O'zadabiynashr. Toshkent.1963.B.304.

